

Predgovor

Monografija Decentralizacija pristojnosti za urejanje notranjega trga EU pomeni diskurz legitimnosti evropske ekonomske integracije. Izhaja iz gesla Ustave za Evropo *Evropa združena v raznolikosti* in obravnava pomen raznolikosti na področju notranjega trga EU. Knjiga poudarja pomen institucionalne analize tržnega prava EU in v tej luči analizira ustavna razmerja med nacionalno in nadnacionalno ravno oblasti na področju notranjega trga. Izhajajoč iz sodobnih teorij vladanja, ki poudarjajo, da je integracija proces, ki vzpostavlja obliko vladanja, v kateri se oblast in odločanje delita med različne ravni vladanja, avtorica poudarja, da bi morale tako nacionalne kot nadnacionalne institucije imeti pomembno vlogo pri urejanju notranjega trga EU, pri tem pa nobena ne bi smela prevladati.

Avtorica razvije nasprotna teoretična pristopa k ureditvi notranjega trga: po centralističnem bi imeli izključno vlogo pri urejanju trga nadnacionalni organi, po decentralističnem pa bi morale biti primarni regulator trga države članice, pri čemer bi delovanje notranjega trga zagotavljali prek prepovedi protekcionizma in diskriminacije. Pravna praksa notranjega trga (Sodišča in zakonodajalca EU) se vse od znamenite odločitve Sodišča v zadevi Dassonville (8/74) nagiba k centralistični usmerjenosti. Toda Sodišče in zakonodajalec EU nista odprto razpravljala o različnih institucionalnih možnostih, ampak sta predvsem poudarjala ugodnosti vzpostavljenih pravil za večino evropskih državljanov. S tem pa sta spodkopavala nacionalno zakonodajno avtonomijo na tržnem področju, pri čemer so bili za doseganje cilja idealnega notranjega trga žrtvovani številni pomembni vidiki nacionalne tradicije in kulture.

Evropski proces poenotenja tržnega prava je sporen, če ga ocenjujemo s stališča zahtev po demokratični legitimnosti prava EU. Avtorica analizira učinke načela subsidiarnosti na institucionalno analizo na področju notranjega trga EU. V nasprotju z uveljavljenim stališčem, da

se to načelo ne uporablja za področje notranjega trga, po avtoričinem mnenju notranji trg s stališča tega načela ne more veljati za zaprto kategorijo, za urejanje katere bi bile izključno pristojne nadnacionalne institucije, ampak lahko te delujejo samo takrat, ko države članice ne morejo dovolj učinkovito urediti konkretnega vprašanja. Avtorica zato utemeljuje, da notranjega trga v pravnem okolju, ki je zavezano demokratičnim načelom, ni mogoče urejati brez posluha za nacionalno raznolikost in brez priznanja, da je tudi na tem področju treba spoštovati splošna pravna načela, ki pomenijo zavore in ravnovesja v kompleksnem sistemu vladanja EU.

Te zavore je na področju notranjega trga nujno upoštevati, sicer se bo še naprej krepil učinek kotaleče se snežne kepe. Nadnacionalne institucije namreč na to področje uvrščajo vse sporne in nesporne projekte, za katere se vsaj od daleč zdi, da vsebujejo tržne elemente, da bi se s tem izognile potrebi po utemeljitvi centralizirane ureditve v luči subsidiarnosti. Ta zahteva odpoved cilju idealnega notranjega trga in usmeritev k bolj delujočim rešitvam, ki bi upoštevale, da na sedanji stopnji integracije evropski državljani svojo legitimnost usmerjajo predvsem na nacionalne države, ki so kot takšne bolj demokratični agent.

Ker lahko pristop države gostiteljice, ki temelji na prepovedi diskriminacije, postavlja številne ovire svobodnemu pretoku proizvodnih dejavnikov, knjiga poudarja pomen načel medsebojnega priznavanja in države izvora. Ti načeli zagotavljata uporabo samo enega sistema nacionalnih pravil za posamezen proizvod ali osebo (in s tem zagotavljata prost pretok), hkrati pa ohranjata nacionalne pristojnosti na tržnem področju. Zato naj bi omogočali idealen model tržnega urejanja. Vendar pa ti načeli krepita priporniško dilemo, konkurenco med institucijami EU in državami članicami pa nadomeščata s horizontalno konkurenco med nacionalnimi pravnimi redi in tekmo proti dnu, tako da trg postaja institucija določanja ustreznih pravnih standardov. Avtorica na podlagi teh izhodišč zaključuje, da je potrebna ustrezna kombinacija tržnega decentralizma in centralizma, ob upoštevanju, da EU pomeni sistem večstopenjskega vladanja. Optimalno pravno urejanje trga zahteva fleksibilno mešanico konkurence in sodelovanja med različnimi ravnmi vladanja. Trg je namreč raznolik in kompleksen in pravo mora to izražati.

Kazalo

1. Uvod: O vlogi držav na notranjem trgu EU	11
2. Analiza institucionalnih alternativ na mednarodnem trgu.....	17
2.1. Splošno o institucionalnih alternativah.....	17
2.2. Izбира med protekcijonizmom in liberalizmom	18
2.2.1. Prednosti protekcijonizma	19
2.2.2. Prednosti liberalizma	24
2.2.3. Koncept vodene svobodne trgovine	30
2.2.4. Regionalna integracija kot kompromis med protekcijonizmom in svobodno trgovino	32
2.3. Delitev pristojnosti na notranjem trgu federalnih držav	34
2.3.1. Splošno.....	34
2.3.2. Razvoj federalnega sistema in gospodarska integracija v Nemčiji.....	36
2.3.3. Delitev pristojnosti na področju trga med zvezo in državami ZDA.....	41
2.3.3.1. Pristojnosti Kongresa na področju trga	41
2.3.3.2. Pristojnosti zveznih držav na tržnem področju ..	47
2.3.3.2.1. Teoretične razlage omejitev držav pri urejanju trgovine.....	47
2.3.3.2.2. Mirujoča trgovinska klavzula	49
2.3.3.2.3. Izjema države kot tržnega udeleženca	54
2.3.3.2.4. Odobritev državnih pravil v Kongresu	54
3. Institucionalne alternative na notranjem trgu EU	57
3.1. Splošno	57
3.2. Centralistični pristop k notranjemu trgu EU	60
3.2.1. Neofunkcionalistična razlaga evropske integracije ...	61
3.2.2. Ekonomski centralizem.....	63
3.2.2.1. Nepravi centralizem – deregulacija in neoliberalizem	63
3.2.2.2. Pravi centralizem – teorija ekonomske ustave... ..	65

3.2.2.2.1.	Ordoliberalizem in Wirtschaftsverfassung	65
3.2.2.2.2.	Europäische Wirtschaftsverfassung	70
3.3.	Decentralistični pristop k notranjemu trgu EU	74
3.3.1.	Teorija liberalnega medvladnega dogovarjanja	74
3.3.2.	Prepoved protekcijonizma in diskriminacije	76
3.3.3.	Argumenti za koncept prepovedi diskriminacije	78
3.3.4.	Dostop na trg – premik k centralizmu	79
3.4.	Ustavni pomen pravnih pravil s področja notranjega trga EU	82
3.4.1.	Splošno	82
3.4.2.	Ustavni pomen tržnih odločitev Sodišča	83
3.4.3.	Ustavni vidik sekundarne zakonodaje	91
3.4.4.	Tehtanje med centralističnim in decentralističnim urejanjem notranjega trga	91
4.	Poenotenje pravil in demokratična legitimnost v EU	97
4.1.	Raznolikost interesov in poenotena pravila	97
4.2.	EU kot sistem večstopenjskega vladanja	98
4.2.1.	Argument za integracijo	98
4.2.2.	Teorija večstopenjskega vladanja	100
4.2.3.	Fleksibilna integracija	102
4.3.	Načelo subsidiarnosti kot pravno načelo legitimnosti prava EU	103
4.3.1.	Subsidiarnost – beseda, ki je rešila Maastricht	104
4.3.2.	Dvojni izraz subsidiarnosti v Maastrichtu: člena 1 in 5 PEU	105
5.	Demokratični primanjkljaj pravil notranjega trga EU	111
5.1.	Legitimnost in tržna pravila	111
5.2.	Zagate opredeljevanja demokratičnega primanjkljaja na tržnem področju	116
5.3.	Demokratični primanjkljaj pri tržnem odločanju sodišča	119
5.3.1.	Sodišče – neodvisen ali zvezni organ	119
5.3.2.	Demokratična težava formalne argumentacije in majoritarijskega pristopa	121
5.3.3.	Ekonomska liberalizacija proti nacionalni regulatorni avtonomiji	123
5.3.4.	Ekonomska liberalizacija proti nacionalni tradiciji in kulturi	128
5.3.4.1.	Splošno	128

5.3.4.2.	Nacionalna pravila o živilih	129
5.3.4.3.	Tradicionalno poimenovanje in vitez proizvodov	132
5.3.4.4.	Odpiralni čas trgovin	135
5.3.4.5.	Nacionalna dediščina in notranji trg	137
5.3.4.6.	Pravo medijev in filmska industrija	138
5.3.4.7.	Ohranjanje manjšinskih jezikov	140
5.3.4.8.	Morala in družinske vrednote	140
5.4.	Demokratični primanjkljaj v okviru zakonodaje EU	143
5.5.	Združljivost notranjega trga in načela subsidiarnosti	150
5.5.1.	Načelo prenosa pristojnosti na področju notranjega trga	150
5.5.2.	Načelo subsidiarnosti in notranji trg	154
5.5.2.1.	Ali je notranji trg v izključni pristojnosti EU	155
5.5.2.1.1.	Argumenti proti kategorizaciji področja notranjega trga	155
5.5.2.1.2.	Argumenti proti opredelitvi notranjega trga kot izključne pristojnosti EU	157
5.5.2.2.	Ali je EU ustrežnejša raven za sprejemanje tržnih pravil	162
5.5.3.	Ustavno načelo sorazmernosti in notranji trg	165
5.5.4.	Vežanost Sodišča na načelo subsidiarnosti	167
6.	Tržni centralizem s stališča subsidiarnosti	171
6.1.	Vpliv subsidiarnosti na izbiro med institucionalnimi alternativami na trgu	171
6.2.	Argumenti za domnevo »v dvomu v korist pristojnosti držav članic«	174
6.3.	Argumenti za koncept delujočega notranjega trga	176
6.3.1.	Delujoči trg pred idealnim trgom	176
6.3.2.	Delujoči notranji trg ZDA	177
6.3.2.1.	Splošno	177
6.3.2.2.	Decentralistični vidiki meddržavne trgovine z blagom	179
6.3.2.3.	Decentralistični vidiki meddržavnega opravljanja storitev	186
6.3.2.3.1.	Splošno	186
6.3.2.3.2.	Meddržavne odvetniške storitve v ZDA	188
6.4.	Načeli države izvora in medsebojnega priznavanja kot demokratična alternativa centralizmu	192
6.4.1.	Splošno o načelu države izvora in načelu medsebojnega priznavanja	192

6.4.2.	Načeli države izvora in medsebojnega priznavanja s stališča subsidiarnosti	193
6.4.3.	Idealni model ureditve notranjega trga EU	196
6.4.3.1.	Načelo države izvora in teorija priporniške dileme	196
6.4.3.2.	Horizontalna konkurenca med pravnimi redi	199
6.4.3.2.1.	Splošno	199
6.4.3.2.2.	Temeljne predpostavke teorije konkurence pravnih redov	200
6.4.3.2.2.1.	Tieboutov model konkurence pravnih redov	201
6.4.3.2.2.2.	Razširjena čista teorija konkurence pravnih redov	202
6.4.3.2.2.3.	Posledice konkurence pravnih redov: tekma proti vrhu in tekma proti dnu	204
6.4.3.2.3.	Konkurenca med pravnimi redi v kontekstu trga EU.	206
6.4.4.	Vezanost načela države izvora na harmonizacijo	210
7.	Sklep: O pomenu načela subsidiarnosti za institucionalna razmerja na notranjem trgu EU	215
	Literatura in viri	231
	Sodna praksa	253
	Imensko kazalo	261
	Stvarno kazalo	263
	Abstract: Decentralisation of competences for regulation EU internal market	271

1. Uvod: O vlogi držav na notranjem trgu EU

Maja 2007 je tedanji komisar za notranji trg McCreevy v govoru v Sofiji poudaril, da se je narava igre spremenila – da Komisija ne more sama odpraviti vseh ovir na notranjem trgu z več zakonodaje in harmonizacije; zavzel se je za učinkovitejšo politiko notranjega trga in poudaril, da zakonodaja ni vedno zadostna, ampak je potrebno tudi samourejanje. Poudaril je potrebo, da notranji trg postane bolj decentraliziran, pri čemer je treba okrepite sodelovanje med nacionalno in evropsko ravno.¹ Decentralizacija notranjega trga EU nasprotuje temeljnim pristopom zakonodaje in sodne prakse EU v prejšnjih dveh desetletjih, potrebna pa je zaradi zahtev po povečanju demokratične legitimnosti EU. Gospodarska kriza v letih 2008–2010 je razširila protekcionizem držav članic in zamajala najbolj temeljne institute prava EU, vključno z notranjim trgov. Zaradi tega je povečanje avtonomije držav članic na področjih, ki so sicer veljala za pridržana institucijam EU, bolj smiselno kot kadarkoli prej. Ob upoštevanju tega delo raziskuje pravne temelje za decentralizacijo urejanja notranjega trga EU in pojasnjuje, da ta nujno ne pomeni delitve trga, ampak je odsev bolj zrelega pristopa k notranjemu trgu, na katerem posamezne ravni oblasti sodelujejo in se ne izključujejo. Pri tem izhajam iz dejstva, da mora pravo zagotavljati ustrezno varstvo raznolikih vrednot v družbi. Vzpostavitev povezanega globalnega trga in tržna deregulacija pospešujeta spremembe znotraj in zunaj Evropske unije (v nadaljevanju EU) ter pravo postavljata nove izzive.

V zadnjih desetletjih sta opazni vsebinsko očitno nasprotni usmeritvi pravnega urejanja razmerij v družbi. Prva je odsev *internacionalizacije in globalizacije* izvrševanja oblasti na posameznih področjih, tako

¹ Charlie McCreevy, evropski komisar za notranji trg in storitve, The future of the Single Market, Sofia University, Sofia, 14. maj 2007, SPEECH/07/308, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/308&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (14. 3. 2011).

da je vse več področij prenesenih in obravnavanih na mednarodni oziroma nadnacionalni ravni. To usmeritev upravičujejo argumenti, da posamezne nacionalne države niso več sposobne ustrezno urejati nekaterih vprašanj ter da z vidika obsega, vpliva in večje učinkovitosti obstajajo vse pomembnejše prednosti delovanja na ravni nad posameznimi državami. Druga usmeritev, ki je opazna predvsem v zahodnih političnih sistemih in dobiva tudi vse bolj konkretne pravne temelje, pa je proces *lokalizacije* kot pojav vse močnejše lokalne in regionalne politike, ki ima obnovljen interes za bolj neposredno demokratično udeležbo posameznikov pri odločanju.

Pogodba o EU (v nadaljevanju PEU) in Pogodba o delovanju EU (v nadaljevanju PDEU) z besedami Sodišča EU »vzpostavlja(ta) nov pravni red, v katerem so države omejile svoje suverene pravice na vse več področjih.«² S tem sta postavili temelje za internacionalizacijo pravnega urejanja v EU. Med področja, na katerih so suverene pravice držav omejene, spada notranji trg; še več, je ena najbolj izvirnih pristojnosti EU, ki po ambicioznosti glede stopnje povezanosti gospodarskih sistemov suverenih držav do danes v svetovnem merilu nima primerjave. Notranji trg je bil vzpostavljen in dograjen, ker so se države članice strinjale o potrebi po tem, da se preseže tradicionalna zaprtost trgov držav članic in s tem poveča kumulativna učinkovitost evropskega gospodarstva v svetovnem merilu.

Zaradi vloge notranjega trga kot temelja celotne integracije pa je negotovo, ali so države članice sploh še subjekti tržnih odločitev. V tem pogledu del doktrine izhaja iz volje očetov integracije in institucionalne alternative na notranjem trgu razlaga po načelu države gostiteljice, ki ohranja tržno suverenost držav, a jo omejuje s prepovedjo ekonomskega protekcionizma in diskriminacije. Drugi del doktrine, utemeljen na tezah neoliberalizma, pa zahteva več kot samo omejitev nacionalne suverenosti na tržnem področju, namreč njeno odpravo. Neoliberalisti so zagovorniki svobodne globalne trgovine in sklicujoč se na svobodo posameznikov nasprotujejo vsakršnim omejitvam, ki bi jih postavile oblasti; zato neoliberalisti nasprotujejo tudi EU kot razmeroma zaprti regionalni ekonomski povezavi. Za notranji trg, na katerem obstajata nacionalna in nadnacionalna oblast, pa neoliberalisti (oziroma ena od njihovih smeri, ordoliberalisti) v liberalnem duhu zagovarjajo, naj trg poenoteno urejajo centralne institucije, kakršnokoli drugo oblastno urejanje trga pa po njihovem mnenju ni dopustno.

² Glej Mnenje 1/91, European Economic Area, ZOdl. 1991, str. I-6079, točka 21.

Doktrinarna teza o centralizirani ureditvi notranjega trga ne bi bila problematična, če se centralistična ureditev trga ne bi odsevala v za-vezujočih pravnih pravilih, ki jih postavljata Sodišče in zakonodajalec EU. Čeprav zagovarjata vse drugo kot deregulacijo, pa tržne odločitve Sodišča EU ter sekundarna zakonodaja na področju notranjega trga v duhu ordoliberalizma v več pogledih prezrejo pomen držav članic kot polnopravnih subjektov mednarodnega prava, zaradi česar je možnost uveljavitve ali ohranitve raznolikih tržnih pravil zelo omejena. To je sporno, ker je lojalnost državljanov nedvomno usmerjena na države kot primarne forume demokratičnih dejavnosti. Ob upoštevanju široko sprejete teze, da pravi evropski demos ne obstaja, poenotena tržna pravila, ki gradijo na evropskih državljanih z enakimi potrebami in z enotnim pogledom na svet, sprožajo vprašanja demokratične legitimnosti takšnih pravil.

Neskladje med poenotenimi tržnimi pravili EU in zahtevami po demokratični legitimnosti prava je dobilo pravni izraz z Maastrichtsko pogodbo, ki je pomisleke držav članic glede pospešene integracije pravno izrazila v obliki načela subsidiarnosti. V tistem času je bila v EU namreč že močno opazna druga usmeritev pravnega urejanja, tj. lokalizacija. Načelo subsidiarnosti deluje kot regulator demokratičnega primanjkljaja tako, da na institucionalni tehtnici prednost pri sprejemanju pravnih pravil daje nižjim ravnam oblasti, predvsem državam članicam. Zavrnitev centralistične razlage pristojnosti na področju notranjega trga v luči načela subsidiarnosti ovira dejstvo, da sta teorija in praksa temu načelu doslej priznavali omejeno pravno veljavo. Tako je splošno prepričanje pravnikov, da načelo subsidiarnosti ne vpliva na ustavno razumevanje notranjega trga. To omejujoče razumevanje načel, ki zavirajo delovanje institucij EU, v zadnjih letih vse težje premaguje očitne izraze nesoglasja držav članic in njihovih državljanov s poglobljanjem evropske integracije.

Ta knjiga s pravnega stališča obravnava vprašanja vertikalne delitve oblasti na področju urejanja notranjega trga EU. Delo z materialno-pravnega izhodišča (in ne prek analize političnih interesov) utemeljuje pomen prepovedi in zapovedi, ki jih vsebujejo pravila s področja notranjega trga, za določitev razmerja moči med institucijami, katerih suverenosti se raztezajo na celoten ali del notranjega trga, ob tem pa upošteva sodobna načela demokratične legitimnosti.

Generalni pravobranilec Tesaurio je v sklepnih predlogih leta 1993 postavil (po njegovem mnenju retorično) vprašanje:

»Ali imajo (... določila) Pogodbe (o delovanju EU) namen osvoboditi notranjo trgovino (v EU) ali je (njihov) namen na splošno pospeševati neovirano opravljanje gospodarske dejavnosti v posameznih državah članicah?«³

Prvi koncept, ki ga omenja generalni pravobranilec, lahko označimo za idejo, da je cilj pravil o notranjem trgu preprečiti protekcionizem, drugi koncept pa označuje transformacijo pravil o notranjem trgu v nekakšno klavzulo svobodne trgovine. Tehtanje med konceptoma odseva ustavnopravna vprašanja vertikalne delitve pristojnosti na področju notranjega trga med institucijami EU in državami članicami. Pristop, ki prepoveduje državni protekcionizem, je po naravi decentralističen in daje državam članicam pristojnost za urejanje delovanje trga pod pogojem, da ni protekcionistično. Liberalistično razumevanje pa po drugi strani vsa nacionalna pravila na notranjem trgu razume kot oviro ekonomije obsega in zato zahteva poenoteno urejanje notranjega trga. Čeprav imata oba pristopa prednosti in slabosti, je pomembna pomanjkljivost liberalističnega razumevanja trga v tem, da je centralistično in onemogoča ohranjanje nacionalne raznolikosti, ki je eno temeljnih izhodišč celotnega pravno-političnega sistema EU.

Pravna podlaga, na kateri lahko države članice zagovarjajo decentralizem in ohranjanje tradicionalnih pravil ter pridržijo nekatere pristojnosti na nacionalni ravni, je načelo subsidiarnosti. To zahteva, da se odločitve sprejemajo čim bližje državljanom in da na področjih, ki niso v njeni izključni pristojnosti, EU deluje samo takrat, ko države članice ne morejo doseči zadovoljivih rezultatov. Zato je načelo subsidiarnosti pomembna komponenta demokratične legitimnosti, ki se zahteva od sodobnih pravnih sistemov. Težava s tem načelom je, da je bilo v Pogodbo o EU uvedeno kot politični kompromis, katerega namen je bil zagotoviti, da bi države članice potrdile Maastrichtsko pogodbo, in ne dejansko omejiti pristojnosti institucij EU. V zadnjem času pa se subsidiarnost iz političnega vse bolj spreminja v pravno načelo, ki naj zagotovi demokratično legitimnost pravnega sistema EU.

Zahteve po priznanju večje vloge načela subsidiarnosti vodijo do vprašanja, ali in kako lahko uresničevanje tega načela vpliva na razumevanje narave pravil o notranjem trgu in vlogo držav članic pri pravnem urejanju trga. Uporaba načela subsidiarnosti kot splošnega demokratičnega načela lahko pod pogoji, da je utemeljen njegov doseg na področju notranjega trga in da se predvsem zagotovijo mehanizmi njegovega

³ Sklepni predlogi z dne 27. 10. 1993, *Hünernmund proti Landesapothekerkammer Baden-Württemberg*, zadeva C-292/92, ZOdl. 1993, str. I-6787.

spoštovanja, zagotovi ohranitev nacionalne avtonomije na občutljivih področjih tradicionalnih tržnih pravil ter s tem zavaruje ekonomsko in sociološko raznolikost v sicer heterogeni EU.

Knjiga s tem, ko pojasnjuje, kaj posamezna pravila o ureditvi notranjega trga EU (razvita v sodni praksi Sodišča EU in sekundarni zakonodaji) pomenijo za delitev pristojnosti med EU in državami članicami, odpira ustavni pogled na tržna pravila v EU⁴ in ta pogled presoja s stališča načela subsidiarnosti kot pravnega izraza demokratične legitimnosti. Ker velja notranji trg za eno najbolj izvirnih pristojnosti EU, je izziv tega dela utemeljiti, da je tudi tržna pravila treba presojati v luči subsidiarnosti in da pristojnosti EU na področju notranjega trga niso izključne in neomejene.

Pri tem je kot dejavnika institucionalnih alternativ treba upoštevati po eni strani ekonomsko učinkovitost, po drugi pa demokratično legitimnost. Načelo subsidiarnosti namreč ne sme pomeniti grožnje enotnemu notranjemu trgu, ki ima vlogo paradnega konja pri doseganju globalne konkurenčnosti gospodarstva EU. Zahteva le, da se v obsegu, ki to dopušča, prizna, da je sistem vladanja v EU kompleksen in da so tudi pravna pravila na področju trga in njihove posledice kompleksni, zaradi česar trga ni mogoče urejati na preveč preprost, centralističen način, v katerem ekonomija obsega ne pozna izrazov, kot sta nacionalna kultura in tradicija. Integracija mora voditi k bolj popolni konkurenci in ekonomiji obsega, vendar je v ta okvir treba dodati element »nujnosti centralizma«, ki naj odgovori na vprašanje, ali je za cilje dograditve notranjega trga res nujno poenotenje vseh pravnih pravil, ki so povezana z njim. Centralistično razumevanje notranjega trga lahko namreč postopoma zahteva skupno kazensko pravo, skupna davčna pravila, skupen civilni zakonik, harmonizacija izobraževalnih sistemov in enoten jezik pa bi gotovo olajšala gibanje oseb. Čeprav nekoliko skrajni, so vsi ti argumenti mogoči brez ustreznih demokratičnih zavor nadnacionalnih regulatorjev trga in večjega priznanja vloge držav članic kot nosilcev tržne raznolikosti.

V manj kot dveh desetletjih so namreč kar štiri pogodbe po eni strani razširile nadnacionalne pristojnosti in postavile temelje za politično unijo, po drugi strani pa razširile instrumente za omogočanje raznolike EU – subsidiarnost, tesnejše sodelovanje in prožnost. Čeprav se

⁴ Za pionirja preučevanja ustavne dimenzije materialnih vprašanj v evropskem prostoru velja Miguel Maduro. V delu *We The Court – The European Court of Justice and the European Economic Constitution* je raziskoval naravo člena 34 PDEU (prejšnji člen 28 PES) kot ustavnega ekonomskega načela.

včasih zdi drugače, resnični namen teh instrumentov ni zapletanje sistema, ampak samo kažejo dejansko raznolikost in zapletene strukture vladanja v EU. Nove okoliščine tako zahtevajo novo presojo uveljavljenih pravil, ki so bila razvita v času manjšega števila ekonomsko in kulturno bolj enotnih držav članic, saj nekateri pristopi iz tistega časa v novih razmerah niso ustrezni – pri tem ob upoštevanju uvodoma navedenega dejstva, da pojav internacionalizacije v zadnjih desetletjih dopolnjuje lokalizacija, pri čemer je vzporedno tudi upadlo zaupanje med državami članicami, zlasti ob poglobitvi gospodarske krize. V takih okoliščinah države članice niso več pripravljene na idealen enoten trg in na izgubo vseh pristojnosti na njem, ampak so potrebni novi modeli, ki omogočajo ustrezno raven različnih vrednot – ekonomije obsega in demokratičnosti.

Evropa pri poskusu lastnega opredeljevanja pozablja in ignorira svojo kulturno zgodovino.

Jacques Derrida